

HABERLEŞME SANAYİNDE YENİ BİR OYUN

devletin kuruluşu
yabancı sermayeye
peşkeş çekiliyor

Gelişmiş ülkeleri diğerlerinden ayıran bir takım ölçüler vardır. Bunlardan birisi de o ülkenin haberleşme hizmetlerinde erişilen düzeydir.

Yurdumuzda bugün büyük şehirlerde telefon alabilmek için müracaat eden vatandaş semtine göre beş ila on yıl arasında sıra bekler, şehirlerarası konuşmaların üç-dört saatte gerçekleşmesi büyük başarıdır. Telefonun dağılımındaki durum da çarpıcıdır. Üç büyük ilimizdeki abone sayısı ülkedeki tüm abone sayısının Z AO'ına ulaşmıştır. Yani İstanbul, Ankara ve İzmir'de 100 kişiye 6 telefon düşerken geri kalan tüm bölgelerde 100 kişiye ancak 1 telefon düşer.

Bu sayılar dünyadaki diğer ülkelerle karşılaştırılırsa, bunların, telefon sayısı bakımından Hindistan, Güney Kore ve telefon trafiği bakımından da Porto-Riko ve Singapur mertebesinde. Telefon sayısı bakımından bu durumda o-

lan Türkiye'de bu hizmetin çok iyi yürümediği ortadadır.

Türkiye'de telefon hizmetlerinin önem kazanması 1950 yıllarına rastlar. PTT Genel Müdürlüğü, talebi karşılayabilmek için yurdumuzda bir otomatik "telefon santrali ve telefon makinası" fabrikası kurulmasını öngörmüş ve 1955 yılında uluslararası ihaleye çıkarılmıştır.

1955 yılındaki ihale ancak 1967 yılında sonuçlanabildi. Bu ihale Türkiye'de üzerinde en fazla spekülasyon yapılan ihalelerden biri oldu. Yabancı firmalar için ihale çok cazipti. Çünkü kurulacak fabrika yalnız Türkiye'nin ihtiyacını karşılamıyacak aynı zamanda orta-doğu pazarını da elinde tutacaktı.

İhaleye belli başlı; İsveç, Fransa, Japonya ve Kanada'dan firmalar katıldı. Katılanlar arasında İsveç'in Ericsson firması teknik bakımdan diğerlerinden çok üstündü. Japon firması ekonomik bakımdan

çok cazip koşulları ileri sürüyordu. İhale dosyaları yıllarca incelendi. DP, Milli Birlik Komitesi, koalisyon devresinde bu ihale sonuçlanmadı. 1965 yılında AP iktidarından sonra ihale üzerindeki çalışmalar yoğunlaştı. İhalenin bir Nato ülkesine verilmesi için PTT Genel Müdürlüğüne çok büyük siyasi baskılar yapıldı. Yolsuzluk, rüşvet haberleri en ciddi gazetelerde manşet oldu. Spekülasyonlar ihalenin Northern Elektrik firmasına verilmesiyle de bitmedi. Konu aylarca, sözlü soru önergesi, yazılı soru önergesi, Meclis araştırması şeklinde Mecliste de tartışıldı.

Fabrikanın kurulmasının Northern Elektrik firmasına verilmesiyle bu firma Türkiye'de Tekel haline geldi. İşin en ilginç yanı bu firma tarihinde bugüne kadar ilk defa Türkiye'de kurduğu fabrikada otomatik santral ve telefon makinesi yapacaktı.

Firma, fabrika kurulup çalışmaya başladıktan sonra mukaveleye göre yapacağı tahhütlerin çoğunu yerine getiremedi. Bu yüzden fabrika kurulduktan sonra da yatırımlar aksadı, hemen hemen hiçbir santral programlarda öngörülen zamanda açılmadı, mukaveleye göre firma ihraçaat yapacak, Türkiye'ye döviz kazandıracaktı. Bu da yerine getirilemedi. Bütün bunlar firmanın PTT Genel Müdürlüğüne yüklü tazminatlar ödemesini gerektiriyordu. Ancak bu gerçekler şirketin "NETAŞ" Yönetim Kurulu ile PTT Genel Müdürlüğü yetkililerinin aynı kişiler olması nedeniyle hasır altı edildi. Kanada'ya yapılan davetli geziler, yukarıda açıklanan durumlar, gazetelerde olağan haberler arasında sık sık yer aldı. Bu arada birçok yurtsever mühendis ve teknisyen PTT Genel Müdürlüğünden ayrılmak zorunda kaldı.

Santral ve makine bakımından 1967 yılına kadar hiçbir "teknik politikası" olmayan PTT bu yıllardan sonra tamamen Northern Elektrik firmasına bağımlı hale gelmiştir. Biraz da planlama yönüne eğilelim.

PTT Genel Müdürlüğünde hâlâ bugünde uzun vadeli bir Telekomünikasyon planlaması yoktur. Sorunlara daima politik nedenlerle kısa vadeli olarak bakılır. 1966 yılına kadar Telekomünikasyon planlaması deyince sadece üç büyük şehrin telefon ihtiyacı düşünülmüş ayrıca İstanbul'un özel coğrafi durumu dolayısıyla bu kentimizin telefon sorunu Türkiye'nin telefon ihtiyacı ile özdeş hale getirilmiştir. Bu sıralarda PTT Genel Müdürlüğünde planlama ile uğraşanların en büyük derdi Pendik'ten telefon eden bir vatandaşın Tarabya'daki bir vatandaşla normal konuşmasını sağlamaktı. Bu tarihlerden sonra genel transmisyon planlamasına geçilmiş dokümanlar tercüme edilmiş. Türkiye'nin her tarafına telefon götüreceği planın ön çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. An-

cak büyük şehirler dışında Telekomünikasyon yatırımlarının kâr sağlamaması, devrin Başbakanının "iktisadi Devlet Teşekkülleri bir tüccar gibi çalışacaktır" vecizesiyle birleşince bütün bu çalışmalar kesildi. Gerçi bir planlama bölümü kuruldu ve bunun daire başkanlığı haline getirilmesine çalışıldı. Ancak bu bölüme pratik uygulama olanakları olmayan, yalnızca kâr amacına yönelik çalışmalar yapıldı, ülkenin haberleşme sorunu hiçbir zaman bir tüm olarak düşünülmedi.

Telefon sorununa bir de finansman yönünden göz atmanın yararlı olacağını sanıyorum.

Yapılan incelemeler ülkemizde bir esas telefon postası tesisi için gerekli yatırımın yaklaşık olarak 15 000 TL olduğunu göstermektedir. Buna göre 1977 yılında ülkemizde 100 kişiye 4,6 telefon düşmesi için gerekli yatırımın 22,94 milyar TL'na varacağı hesaplanıyor. PTT Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan bir projeye göre ise 1977 yılı sonuna kadar toplam olarak 433 000 telefon postası ilavesi öngörülmektedir. Buna göre 1977 yılında telefon postası 100 kişiye 2,05 telefon yoğunluğu şeklinde olacak ve 12 488 milyar TL'lık bir yatırımı gerektirecektir. Bu yoğunluk ise o tarihteki Dünya telefon yoğunluğu ortalamasının

beşte biri düzeyinde olacaktır.

Bu sayılardan anlaşılacağı üzere, 3. Beş Yıllık Kalkınma Planında da öngörüldüğü gibi Profesyonel Elektronik Cihaz üreten bir kamu kuruluşuna kesinlikle ihtiyaç vardır.

Bugüne kadar kısa vadeli, geçici tedbirlerle ve yabancı firmaların önderliğindeki kuruluşlarla bu soruna çözüm getirilememiştir.

Yüksek frekans telli haberleşme cihazları alanında PTT'nin Araştırma Laboratuvarı ARLA, Türkiye'de tek imalatçı kuruluş ve Devletin 50-60 milyon TL yatırdığı, yetişkin personele sahip bir imalat ünitesidir. Son beş

yılda olumlu çalışmalarını sürdüren ARLA, son iki yıl bugünkü PTT yöneticileri tarafından baltalanmakta, kuruluşun NETAŞ'ın içinde eritilmesine çalışılmaktadır.

Soruna ilişkin önerilerimizi şöylece sıralayabiliriz :

- Türkiye'de profesyonel elektronik sanayii bir kamu kuruluşu önderliğinde kurulmalıdır.
- Yabancı sermaye bu kuruma alınmamalıdır, yabancı patent, lisans, know-how kuruluşta önkoşul olarak ileri sürülmemelidir.
- Dinamik bir sanayi için gerekli koşullar, hızlı işleyen etkin bir yönetim, verimlilik esasına göre düzenlenmiş bir imalat ünitesi kurulmalıdır. ARLA bu ünitenin çekirdiğini oluşturmalıdır.
- ünitenin imalatı hiç olmazsa başlangıçta PTT'nin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, telli yüksek frekans haberleşme cihazlarını kapsmalıdır.

Yerli teknik eleman, yönetime katılma, istihdam sorunlarının halledilmesi, ekonomik hakların güvence altına alınmasıyla, yani gerek üretimin, gerekse hizmetin sunulmasında yeterli ve ülke çıkarına dönük koşulların yerine getirilmesi halinde, sorunun üstesinden gelecektir» Şimdiye dek çıkar çevreleri ve onların sözcülüğünü üstlenen yöneticiler, sürekli olarak yerli teknik elemanın işe yaramaz olduğu propagandasını yaymışlar, kamuoyunda bu yönde şartlandırmak istemişlerdir. Yatırımların yabancılara denetimine terk edil-

mesi, yerli teknik elemanın bilgi ve becerilerini geliştirmesini engelleyen etkenler arasındadır. Türk teknik elemanı kendisi dışındaki bu işleyişten kurtulduğu zaman ülke yararına çalışma olanaklarına kavuşacaktır. Ancak telefon ve benzeri sorunların çözümü, ülke çıkarları doğrultusundaki politikaların uygulanmasıyla mümkün olabilir. Bugünkü koşullar altında bu soruna çözüm getirilemez ve sorumlusu da Türk teknik elemanı değildir.